

ІЛЛЯШЕНКО С.М., д.е.н., професор,
 професор кафедри економіки бізнесу та міжнародних економічних відносин,
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
 м. Харків;
 доктор habilitований, професор,
Економіко-гуманітарний університет, м. Бельсько-Бяла, Польща

ОБГРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЕКОЛОГІЧНО-ОРІЄНТОВАНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Війна з Росією спричинила втрату значної частини економічного потенціалу України, який після завершення війни необхідно буде відновлювати. Вектор розвитку світової економіки свідчить, що поточних умовах прискорення темпів 4-ї промислової революції і зміни технологічних укладів відновлення економічного потенціалу України повинне відбуватися в руслі концепції інноваційного розвитку. При цьому для умов України особливо актуалізуються стратегії інноваційного випередження (інноваційного прориву). Звичайно, якщо при виборі траєкторій повоєнного розвитку держави не вдовольнитися роллю джерела дешевої робочої сили, території для розміщення екологічно небезпечних виробництва, ринку збуту морально застарілої продукції тощо. Серед множини проблем, які ускладнюють формування стратегій інноваційного розвитку держави її регіонів і окремих територій, одне з чільних місць займають екологічні проблеми.

330

У статті [1] окреслено ряд напрямів екодеструктивного впливу на довкілля спричиненого військовими діями. Їх перелік можна доповнити, виходячи з аналізу ситуації в районах активних військових дій, а також у районах звільнених від ворога:

- забруднення територій (ґрунтів, водойм, повітря тощо) внаслідок ударів по промисловим і інфраструктурним об'єктам;
- нанесення шкоди здоров'ю людей як наслідок цих забруднень;
- екодеструктивний вплив на флору і фауну, у т.ч. на ті їх види, які занесені у «Червону книгу», що ставить під загрозу їх існування;
- порушення заповідних природних територій;
- зміни клімату, втрати родючості ґрунтів, знищення лісів внаслідок пожеж, спричинених війною, забруднення шкідливими речовинами;
- виключення значних територій з господарської діяльності, зменшення їх рекреаційного потенціалу внаслідок мінування тощо.

При цьому негативний вплив на екологію не обмежиться лише Україною [1]. Повітря і води річок і морів будуть переносити шкідливі речовини на території інших держав, кліматичні зміни будуть також їх стосуватися, а втрата родючості ґрунтів і зменшення посівних площ вплине на продовольчу безпеку (як показали цьогорічні події) багатьох країн світу.

Зважаючи на зазначені екологічні проблеми та ступінь їх впливу практично на усі аспекти людської діяльності, вони підлягають урахуванню і обов'язковому вирішенню, разом з соціальними і економічними проблемами

[2]. Зокрема, при розробленні стратегій інноваційного розвитку держави повоєнний період в умовах поточної трансформації технологічних укладів та проникнення інформаційних комп'ютерних технологій 4-ї промислової революції у більшість сфер людської життєдіяльності.

Для цього запропоновано наступний підхід.

1. Ідентифікація екологічних проблем спричинених військовими діями (на рівні держави, регіону, окремої території). Визначення їх сутності, напрямків і ступеня впливів на довкілля.

2. Визначення пріоритетності (важливості) проблем з позицій необхідності їх вирішення. Для цього може бути застосовано відомий метод попарних порівнянь, який дозволить скласти їх ранжований перелік – у порядку зниження пріоритетності вирішення.

3. Аналіз достатності потенціалу інноваційного розвитку (ПІР) на основі інновацій (екологічно орієнтованих виробів, технологій, управлінських рішень), які дозволяють вирішити аналізовану екологічну проблему. Рішення про достатність ПІР приймають за результатами оцінки показника, що характеризує стан його складових (модифікація підходу викладеного у роботі [3]): ринкового потенціалу (РП), тобто потенціалу ринкової (комерційної) привабливості екологічної інновації; інноваційного потенціалу (ІП) як здатності розробників втілити досягнення науки і техніки у екологічно орієнтовану інновацію, яка вирішує аналізовану екологічну проблему; потенціалу впровадження (ПВ), як здатності впровадити екологічну інновацію.

Стан (рівень) ПІР розглядається як функція станів (рівнів) його складових:

$$ПІР = f(РП, ІП, ПВ). \quad (1)$$

При цьому РП, ІП, ПВ приймають значення:

- 1, якщо їх рівень достатній, відповідно, ПІР = (1, 1, 1);

- 0, якщо їх рівень недостатній, відповідно, ПІР=(0, 0, 0).

Враховуючи і модифікуючи викладене у [4, 5], залежно від комерційної привабливості екологічної інновації і наявності екологічних переваг (значимих для зацікавлених осіб чи суспільно значимих), можна виділи 4 ситуації, що впливають на оцінку достатності РП і ПВ і відповідно ПІР (табл. 1).

Таблиця 1

Умови успіху інновації, що вирішує екологічну проблему

Тип інновації	Вирішення екологічних проблем	
	Зацікавлених осіб чи організацій	Суспільно значимих
Комерційна	Буде сприйнятою зацікавленими. РП=1, ПВ=1.	Буде сприйнятою суспільством у цілому. РП=1, ПВ=1.
Некомерційна	РП=1, РП=0. Потребує додаткового фінансування зацікавленими, у цьому випадку РП=1, ПВ=1.	РП=0, ПВ=0. Потребує додаткового бюджетного фінансування, у цьому випадку РП=1, ПВ=1.

Зацікавленими є особи і організації, які забезпечують (уможливлюють, підвищують) ефективність своєї комерційної діяльності у випадку вирішення

певних екологічних проблем. Наприклад, екологізація території сприяє розвитку на ній підприємств АПК чи підприємств туристичного бізнесу тощо. У цьому випадку вони є зацікавленими у вирішенні екологічних проблем. Суспільно значимими є екологічні проблеми, що впливають на суспільство у цілому, наприклад: забруднення територій, що впливає на якість життя населення; зміни клімату з усіма наслідками тощо.

Комерційно привабливою є екологічна інновація, що вирішує екологічні проблеми і є економічно ефективною для організацій, які її створюють, а також тих, які її впроваджують. З викладеного слідує, що рівень ІІ для аналізованих варіантів інноваційного розвитку повинен бути достатнім (ІІ=1), варіанти з ІІ=0 виключаються з подальшого розвитку.

4. Розроблення екологічно-орієнтованої стратегії інноваційного розвитку, її економічне обґрунтування.

Запропонований підхід може бути використаним для попередньої оцінки доцільності реалізації екологічно орієнтованих стратегій інноваційного розвитку держави, її окремих регіонів та окремих місцевостей, в основу яких покладено інноваційні виробни, технології чи управлінські рішення, а також їх комбінації. Він дозволяє обрати найбільш перспективні варіанти стратегій екологічно орієнтованого інноваційного розвитку з ряду альтернатив, що розглядаються, які спрямовані на відновлення економічного потенціалу держави у повоєнний період. Їх практична реалізація дозволить підвищити інвестиційну привабливість України і її регіонів для вітчизняних і зарубіжних бізнесових структур, що, в свою чергу, сприятиме відновленню економіки України, зростанню якості життя її населення.

Подальші дослідження повинні бути спрямованими на розроблення і наукове обґрунтування рекомендацій щодо розроблення і впровадження стратегій інноваційного розвитку держави, її регіонів, окремих місцевостей в повоєнний період, які ґрунтуються на базі екологічно орієнтованих і економічно ефективних інновацій.

Список використаних джерел:

1. Стрілець Р. Бомба сповільненої дії: чому світ не може ігнорувати екологічні наслідки війни в Україні. *Українська правда*. 22 червня 2022 р.
2. Социально-экономические проблемы информационного общества: монография / Под ред. Л.Г. Мельника, М.В. Брюханова. Вып.2. Сумы: Университетская книга, 2010. 896 с.
3. Ілляшенко С.М. Аналіз ринкових можливостей і потенціалу інноваційного розвитку організації на базі екологічних інновацій. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 3. С. 229-241.
4. Гериберт Мэфферт, Манфред Киргеорг. Зеленый маркетинг. *Маркетинг / Под ред. М. Бейкера*. СПб.: Питер, 2002. С. 967-991.
5. Ілляшенко С., Прокопенко О. Экологический маркетинг. *Экономика Украины*, 2003. № 12. С. 56-61.